

ZNANOST U MUZEJU KAO NUŽNOST – PRIMJER ZNANSTVENOG ISTRAŽIVANJA NAMJEŠTAJA IZ OPUSA HERMANA BOLLÉA I ĐAKOVAČKOG STOLARA DRAGUTINA TURKOVIĆA

Rad je nastao razradom izlaganja održanog na znanstvenom kolokviju „Znanost u funkciji kulturne baštine” (Osijek, Međunarodni dan muzeja 18. svibnja 2023.), ponajprije s ciljem isticanja nužnosti znanstvenoga istraživanja u muzejima kao institucijama koje formalno nisu znanstvene, a pogotovo u muzejima primijenjenih umjetnosti čija specifična građa i zbirke zahtijevaju usko specijalističko znanje, što ih pozicionira kao centre istraživanja toga područja – za obradu, valorizaciju, historizaciju, kontekstualizaciju i muzeologizaciju te kao temelj za zaštitu i restauraciju ne samo predmeta nego i interijera i objekata, dobivši na važnosti nakon potresâ u kojima je oštećena zgrada i dio fundusa Muzeja za umjetnost i obrt. Prezentirani tematski model iz vlastitoga istraživačkog iskustva izabran je zbog sukladnosti s gostujućom izložbom Muzeja za umjetnost i obrt „MUO u Slavoniji – Slavonija u MUO” u Muzeju Slavonije Osijek (travanj 2023. – travanj 2024.), što je bila želja organizatora kolokvija, odnosno zbog povezanosti s povijesti i fundusom zagrebačkoga muzeja (u jednom segmentu) i sa slavonskom kulturnom baštinom.

Ključne riječi: *znanost, muzeji, namještaj, primijenjena umjetnost i dizajn, Muzej za umjetnost i obrt, Herman Bollé, Dragutin Turković, Đakovo.*

dr. sc. Vanja Brdar
Mustapić

Muzej za umjetnost i obrt
HR-10000 Zagreb
Trg Maršala Tita 10
vanja.brdar.mustapic@muo.hr

Prethodno priopćenje
UDK 069.5:645.6>(091)
645.6-05Bolle, H.
645.6-05Turković, D.

ISTRAŽIVANJE I ZNANSTVENI RAD U MUZEJIMA

Istraživački rad u muzejima jedan je od osnovnih i nužnih za ispunjavanje misije muzeja kao višeslojne, interdisciplinarne institucije. Istraživanje je, naime, sastavnica tzv. PCR modela (Preservation – Research – Communication) te je kao jedna od temeljnih muzejskih aktivnosti sadržana (kao u nekim prijašnjim varijantama) i u najnovijoj ICOM-ovoj definiciji muzeja iz 2022. godine.¹ Znanstvena funkcija, uz čuvanje, izlaganje i animaciju, čini četverodijelni korpus funkcija koje muzej mora ispuniti,² a upravo su njoj dali prednost³ svjetski pioniri muzeologije Georges Henri Rivière⁴ i Zbyněk Z. Stránský.⁵ No i nedavno u tijeku recentnog redefiniranja muzeja, u jeku pandemije, simptomatično je da su ICOM-Francuska i Institut national du patrimoine organizirali online diskusiju „Istraživanje i muzeji” s istom premisom da muzej, osim zbirke, razlikuje od kulturnog ili zabavnog centra činjenica da je „... njegov pristup prije svega znanstveni...”, metodologija istraživačka, pa je naposljetku znanje koje muzej pruža vjerodostojno.⁶

Pojam „istraživanje”, međutim, jest širok te je implicitno i sistematiziran. Prema jednoj od muzeoloških klasifikacija čestiri su kategorije istraživanja, od kojih je prva, za temu ovoga rada relevantna i općenito najrazvijenija, temeljena na samim zbirkama i njihovu sadržaju s kustosom kao nositeljem istraživačke djelatnosti unutar zbirke relevantne discipline.⁷

No kada se stupi u područje znanstvenoga rada, premda je u hrvatskom Zakonu o muzejima izričito navedeno da je

on dio kompleksne muzejske djelatnosti,⁸ što je jasno i iz uvjeta napredovanja u muzejskoj struci,⁹ njegov je status u okviru hrvatskih muzeja ipak još nejasan, a implementacija u praksi opterećena raznim problemima i kontinuiranom sumnjom javnosti u njegovu potrebu bez obzira na legislativu, kao i na dodatnu argumentaciju kustosa i muzeologa. Naime, u povodu donošenja tada novoga Zakona o muzejima 1998. godine tema broja hrvatskog muzeološkog časopisa „Informatica museologica” bila je upravo „Znanstveni rad u muzeju”, s uvodnim člankom autopsije njegove pozicije, valorizacije i specifičnosti te prilozima kustosa iz hrvatskih muzeja raznih profila koji su iznijeli svoja iskustva iz prakse dodatno obrazlažući problematiku.¹⁰

Treba istaknuti da je tema bila poticana i desetljećima prije. U gotovo jednakim vremenskim intervalima od jednog do drugog Zakona o muzejima treba se vratiti i u 1971. godinu. Već je u tadašnjem Zakonu o muzejima SR Hrvatske navedeno da je osnovni zadatak muzeja, uz sustavno prikupljanje, da „... naučno obrađuje zbirke predmeta značajne za kulturu, prosvjetu i nauku”.¹¹ Ipak je postojala potreba za dodatnom „obranom” znanosti u muzejima. Doajen naše muzeologije Antun Bauer tom je prilikom zagovarao znanstveni rad, među ostalim, kao preduvjet valorizacije muzejske građe u akvizicijama pogotovo pri izlaganju djela,¹² konstatiravši da je kulturno-obrazovni i propagandni rad pretpostavljen znanstvenom djelovanju te naposljetku zaključujući da muzeji po strukturi moraju biti i znanstvene i kulturno-obrazovne ustanove.¹³

Na tom je tragu predloženo rješenje Ive Maroevića temeljeno na teorijama Zbyněka Stránskog te definiranju razlike između temeljnih znanosti i muzejskog istraživanja Wojciecha Gluzinskog, a krije se u sinergijskom djelovanju određene temeljne znanstvene discipline (kako ih naziva Maroević) i muzeološkoga rada.¹⁴ Predviđanje Višnje Zgagge da će „zbog toga vjerojatno proći i dosta vremena da se u Zakonu o muzeju na kvalitetniji način valorizira znanstveni rad”¹⁵ iz današnje se perspektive pokazalo točno.

A upravo ondje gdje postoji „model sinergije” stručnoga muzeološkoga rada i znanstvenoga istraživanja – kao što je to

¹ Definicija muzeja promijenjena je na 26. Općoj konferenciji Međunarodnog savjeta muzeja (ICOM: International Council of Museums), krovne međunarodne muzejske udruge, održane u Pragu od 20. do 28. kolovoza 2022. godine. Izvješće – ICOM Prag 2022. Opća konferencija ICOM-a – snaga muzeja u izazovnim vremenima. URL Izvješće – ICOM Prag 2022 » ICOM (icom-croatia.hr) (2023-8-1)

² Gob, André; Drouguet, Noémie. Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice. Zagreb: izdanja Antibarbarus, 2007., str. 64–65.

³ „Istraživačka funkcija temelj je svih muzejskih djelatnosti koja osmišljava metode čuvanja i kulturnog djelovanja. Istraživanju dati temeljnu ulogu povezujući ga sa samom definicijom muzeja znači da o njemu ovisi status i legitimnost muzejske institucije.” Rivière, Georges Henri. La muséologie selon Georges Henri Rivière. Paris, 1989. str. 169. prema: Gob, André; Drouguet, Noémie. Nav. dj., str. 67.

⁴ Georges Henri Rivière (1897. – 1985.) bio je prvi direktor / generalni sekretar ICOM-a (najprije Međunarodni savjet za muzeje) od 1948. do 1966. te iznimno aktivan na mnogim područjima muzejske djelatnosti. Detaljno: Šola, Tomislav. Georges Henri Rivière. In memoriam // Informatica museologica, 3-4 (1985.), str. 32–33.

⁵ Zbyněk Z. Stránský (1926. – 2016.), češki muzeolog, „otac znanstvene muzeologije”.

⁶ „Perhaps we can start from the outset with the hypothesis that what distinguishes a museum (apart from its collection) from a cultural or leisure centre is that its approach is first and foremost scientific: the documentation of the collections, the knowledge of the objects, of their history and their journey, etc. are part of a process of methodical investigation that is characteristic of the ‘research’ process and the museum, because it does so, vouches for the knowledge it transmits.” Recherche et musées, ICOM France, Institut national du patrimoine, online platforma, 9. 3. 2023. <https://www.icom-musees.fr/actualites/recherche-et-musees> Verzija na engleskom jeziku presentation_ENG (2) (icom-musees.fr) (2023-8-15)

⁷ Drugi tip istraživanja odnosi se na područja koja razvijaju alat za muzejsku praksu kao što su restauratorsko-konzervatorski radovi, upravljačke metode itd. (kemija, fizika, komunikacijske znanosti...), treći istražuje misiju i djelovanje muzeja, a četvrti aspekt institucije putem povijesti i baštine (povijest, antropologija, sociologija...). Key Concepts of Museology, 2010., str. 74. URL BOOK 1032-3p001-085-ANGLAISE_INSRT MBB.indd (icom.museum) (2023-8-7). Ovo je referentna publikacija namijenjena muzejskim stručnjacima koju je pripremio ICOM-ov Međunarodni odbor za muzeologiju (ICOFOM: International Committee for Museology), a donosi 21 temeljni pojam te je dostupna na 11 jezika. Navedena klasifikacija referira se na: Davallon, J. Musée et muséologie. Introduction. // Musées et Recherche, Actes du colloque tenu à Paris, les 29, 30 novembre et 1er décembre 1993. Dijon, OCIM. 1995. URL BOOK 1032-3p001-085-ANGLAISE_INSRT MBB.indd (icom.museum)

⁸ „Muzejska djelatnost obuhvaća poslove nabave muzejske građe, istraživanja, stručne i znanstvene obrade te njezine sistematizacije u zbirke, zatim trajne zaštite muzejske građe, muzejske dokumentacije i baštinskih lokaliteta i nalazišta u svrhu osiguranja dostupnosti, obrazovanja, tumačenja i predstavljanja javnosti muzejske građe kao kulturnoga materijalnog i nematerijalnog dobra te dijelova prirode.” Zakon o muzejima // Narodne novine, 61(2018), čl. 3 URL https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_61_1267.html (2023-8-8)

⁹ Jedan od elemenata bodovanja objavljeni su stručni i znanstveni radovi. Pravilnik o stručnim muzejskim zvanjima i drugim zvanjima u muzejskoj djelatnosti te uvjetima i načinu njihova stjecanja. // Narodne novine, 104 (2019). URL https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_10_104_2089.html (2023-8-8)

¹⁰ Informatica museologica 3-4(1998).

¹¹ Bauer, Antun. Muzeji kao naučne i kulturno-prosvjetne ustanove. // Muzeologija 11(1971), str. 78.

¹² Citirani dio članka: Bauer, Antun. Nav. dj., str. 79. u: Zgaga, Višnja. Znanstveni rad u muzeju – recepcija i valorizacija. // Informatica museologica 3-4(1998), str. 5. Uvodni članak V. Zgagge, tadašnje ravnateljice Muzejskog dokumentacijskog centra.

¹³ Bauer, Antun. Nav. dj., str. 82.

¹⁴ Wojciech Gluzinski, poljski muzeolog. Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta, 1993., str. 186.

¹⁵ Zgaga, Višnja. Nav. dj., str. 8.

u Hrvatskom muzeju arhitekture HAZU,¹⁶ odnosno u muzejima u sklopu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti koji su pravno i praktično dio znanstvene zajednice, stoga djelatnici napreduju i prema znanstvenim zvanjima,¹⁷ te isto tako u prirodoslovnim i arheološkim muzejima i zbirkama – može se govoriti o višem stupnju valorizacije znanstvenoga rada. Odatle su prema statističkim podacima iz 1998. godine upravo arheologija i prirodoslovlje (a uz njih i etnologija) najzastupljenije u znanstvenom istraživanju u korpusu temeljnih znanstvenih disciplina.¹⁸ No u većini hrvatskih muzeja znanstveni je put krivudaviji i teže prohodan.

Muzeji primijenjenih umjetnosti i dizajna (kao i zbirke toga profila u zavičajnim i nacionalnim muzejima) nisu iznimka. Čak i u velikim svjetskim muzejima, s razvijenom mrežom poveznica znanstvenih i muzejskih institucija i djelatnosti kao jednim od ključnih elemenata inkorporiranja znanosti u muzeje koji potvrđuju i spomenuti hrvatski primjeri, postojala je potreba obrazlaganja nužnosti istraživačkog rada u muzejima javnosti i političko-upravljačkim strukturama. Tako je Charles Saumarez Smith, voditelj 1989. osnovanog Odjela za istraživanje Muzeja Victorije i Alberta u Londonu,¹⁹ najstarijeg i najvećeg muzeja primijenjene umjetnosti na svijetu, u članku objavljenom 1993. godine argumentaciju započeo citirajući jezgrovitu i izravnu poruku njemačkog povjesničara umjetnosti i muzealca Wolf-Dietera Dubea²⁰: „Gdje nema istraživanja, nema muzeja”.²¹ U kontekstu rada spomenutog odjela Saumarez Smith naglašava da je ono još potrebnije u muzeju primijenjenih umjetnosti, čija specifična građa i zbirke zahtijevaju usko specijalističko znanje, što ga pozicionira kao centar istraživanja tog stručno-znanstvenog područja s obzirom na to da se fakulteti i znanstveni instituti bave njime u manjoj mjeri, pogotovo preindustrijskim razdobljem.²² Iz naše povijesti muzeološke misli navedimo Bauerovu srodnu konstataciju: „Muzeji, ako su zaista muzeji, moraju biti naučne ustanove za svoje područje rada i djelovanja”.²³

HERMAN BOLLÉ I NAMJEŠTAJ – PRIMJERI IZ VLASTITE ISTRAŽIVAČKE PRAKSE

Primjeri vlastitoga znanstvenog istraživanja u području oblikovanja namještaja potvrđuju Saumarez-Smithovu tezu. Zbirka i predmeti primarni su objekti istraživanja u muzeju, a prema Bauerovim riječima „ono što nauci mogu dati muzeji za svoje područje nauke na bazi muzejskih zbirki

jest najdragocjeniji prilog jer se bazira na izvornim dokumentima, izvornom materijalu”.²⁴ U kvantitativno bogatoj i tipološki raznovrsnoj Zbirci namještaja Muzeja za umjetnost i obrt, najvećoj te vrste u Hrvatskoj koja obuhvaća stilsko-kronološki slijed od gotike do suvremenosti iz europskog i našeg prostora, mnogo je mogućih izbora za istraživački rad. Uvjetuje ga ne samo osobni interes ili sudjelovanje u zajedničkim muzejskim izložbenim i kulturološkim projektima nego i prozaičniji razlozi poput, primjerice, mogućnosti (odnosno ograničenja) odlaska u arhive, knjižnice i druge institucije izvan mjesta rada, pogotovo u inozemstvo, povezani kako s organizacijom rada, tako i traženjem financijskih sredstava bez obzira na danas dostupnije informacije putem digitalnih i online sadržaja koje ipak najčešće ne mogu zamijeniti izravan uvid.²⁵

U krajnjoj liniji već je sadržajni i vremenski raspon građe u zbirci prevelik za realno očekivanje sveobuhvatnog istraživanja u jednoj generaciji. Svaka se oslanja na rad prethodnika, pa na ovom mjestu treba istaknuti da je prvi znanstveni rad s temom profanog namještaja i umjetničkog obrta u našoj povijesti umjetnosti magistarski rad „Profani namještaj u sjeverozapadnoj Hrvatskoj krajem 18. i u prvoj polovini 19. stoljeća” muzejskog savjetnika Stanka Staničića koji je cijeli radni vijek proveo u Muzeju za umjetnost i obrt.²⁶ Dakle, bitan je kontinuitet u dijakronijskom, ali i suradnja u sinkronijskom smislu.

Kustoska zadaća u obradi predmeta i zbirke stalni je dijalog na tri razine: između istraživanja predmeta, arhivske građe i sekundarnih izvora, zatim između podataka i njihove interpretacije te na kraju između muzeja i publike.²⁷ Prva razina dio je temeljnih znanstvenih istraživanja, sukladnih povijesno-umjetničkim metodama: autopsija djela, proširivanje informacija o pisanim izvorima i rukopisnoj ostavštini, o nacrtima i fotografijama, valorizacija samoga artefakta, definiranje provenijencije i nabave, sve do smještaja u kontekst (umjetnički, povijesni, kulturološki, društveno-politički).²⁸ Prezentacija javnosti putem izložbi, kataloga, publikacija, stručnih i znanstvenih radova rezultanta je tih kompleksnih elemenata obrade, istraživanja i interpretacije.

Sve navedeno opća su mjesta istraživačke, muzejske i kustoske djelatnosti. No kod predmeta umjetničkog obrta kao što je namještaj, u kojoj je anonimnost prevladavajuća, već je i atribucija otežana, nerijetko i nemoguća. Identifikacija predmeta, materijalni opis, određivanje mjesta i vremena izrade te stilska analiza prva je (često i jedina) stepenica.

¹⁶ O modelu sinergije kao metodološkom specifikumu rada u Hrvatskom muzeju arhitekture HAZU: Ceraj, Iva. Rukopisna ostavština arhitekta: prinos znanstvenomu istraživanju i vrednovanju opusa // Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa Rukopisne ostavštine kao dio hrvatske baštine / uredile Melina Lučić, Marina Škalić. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 9. listopada 2014., 2015., str. 141–143.

¹⁷ Zgaga, Višnja. Nav. dj., str. 5.

¹⁸ Prema podacima iz 1998. godine. Isto, str. 6.

¹⁹ Odjel za istraživanje (Research department) utemeljen je 1989. reorganizacijom Muzeja Victorije i Alberta.

²⁰ Wolf-Dieter Dube (1934. – 2015.) bio je, među ostalim, od 1983. do 1999. generalni ravnatelj Državnih muzeja u Berlinu (Staatliche Museen zu Berlin).

²¹ Saumarez Smith, Charles. Who does research in museums? // The Art Newspaper, 1. 11. 1993. URL Who does research in museums? (theartnewspaper.com) (2023-5-10). Charles Saumarez Smith piše ovaj članak već kao novoimenovani ravnatelj National Portrait Gallery (1994. – 2002.), zatim je ravnatelj National Gallery (2002. – 2008.) te naposljetku profesor na Royal Academy of Arts.

²² Isto.

²³ Bauer, Antun. Nav.dj., str. 79.

²⁴ Isto.

²⁵ Detaljnije vidjeti primjere iz muzejske prakse u srodnim znanstvenim disciplinama: Cvetnić, Sanja. Znanstveni rad u Galeriji starih majstora ili orijentacijski maraton s preprekama. // *Informatica museologica* 3-4(1998), str. 9-14. Pavičić, Snježana. Pokušaji znanstvenog rada u muzejima (osobna iskustva). // *Informatica museologica* 3-4(1998), str. 35-39.; Ribičić-Županić, Anica. Sudbina znanstveno-istraživačkog rada u muzeju. // *Informatica museologica* 3-4(1998), str. 55-61.

²⁶ Mr. sc. Stanko Staničić (1929. – 2019.), dugogodišnji kustos Zbirke namještaja, kasnije voditelj Zbirke keramike, doajen Muzeja za umjetnost i obrt. Staničić, Stanko. Profani namještaj u sjeverozapadnoj Hrvatskoj krajem 18. i u prvoj polovini 19. stoljeća. Zagreb: Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1971. (magistarski rad).

²⁷ Saumarez Smith, Charles. Nav. dj.

²⁸ Dio je to i visokoškolskog obrazovanja povijesti umjetnosti na kolegiju „Autopsija, arhiv, atribucija”, Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, izvođač: dr. sc. Sanja Cvetnić, redoviti profesor.

Sl. 1. Signirana i datirana fotografija kredenca, Herman Bollé, 1877., MUO

U tom kontekstu cjelina pojedinačnih predmeta i garnitura atribuiranih Hermanu Bolléu i/ili Obrtnoj školi koja se nalazi u Zbirci namještaja MUO u prvi se mah mogla činiti manje zahtjevnim istraživačkim zadatkom. Arhitekt Herman Bollé, uz Isu Kršnjavija najznačajnija osobnost u inicijalnom razdoblju djelovanja Muzeja za umjetnost i obrt, projektant zgrade i njezine opreme, kasnije i dugogodišnji ravnatelj Muzeja i Obrtne škole, ujedno je, naime, autor nacrtu za predmete umjetničkog obrta (pa tako i namještaja), najmanje kontroverznog dijela njegova opusa koji su unisono smatrali kvalitetnim i njegovi najveći protivnici.

Sl. 2. Fotografija učenika Obrtne škole, MUO 49226

Ovom prilikom neki rezultati istraživanja tog dijela fundusa bit će samo nabrojani, a naslovni primjer detaljnije obrazložen. Na premisi utvrđenih stilsko-morfoloških odrednica pojedinih primjeraka namještaja istraživanje je bilo usmjereno prema proučavanju publicistike iz vremena, sekundarne dokumentacije i arhivskog gradiva. Detaljnom analizom građe koja se čuva u samom Muzeju, među ostalim, potvrđeni su, odnosno dopunjeni novim materijalom, pojedine atribucije i podatci. Tako je detektiranom fotografskom dokumentacijom (uz podatke u periodici i dotadašnja saznanja drugih stručnjaka) potvrđeno Bolléovo bavljenje namještajem i prije dolaska u Hrvatsku,²⁹ (sl. 1) a isto tako prijašnja atribucija Obrtnoj školi para stolica iz Zbirke namještaja.³⁰ (sl. 2, 2a) Time je upotpunjen fond već pozna-

²⁹ Datirana 1877. i signirana fotografija kredenca.

³⁰ Stolice, inv. br. MUO 24118/1,2; fotografija, inv. br. MUO 49226.

Sl. 2.a Stolica, MUO 24118/1

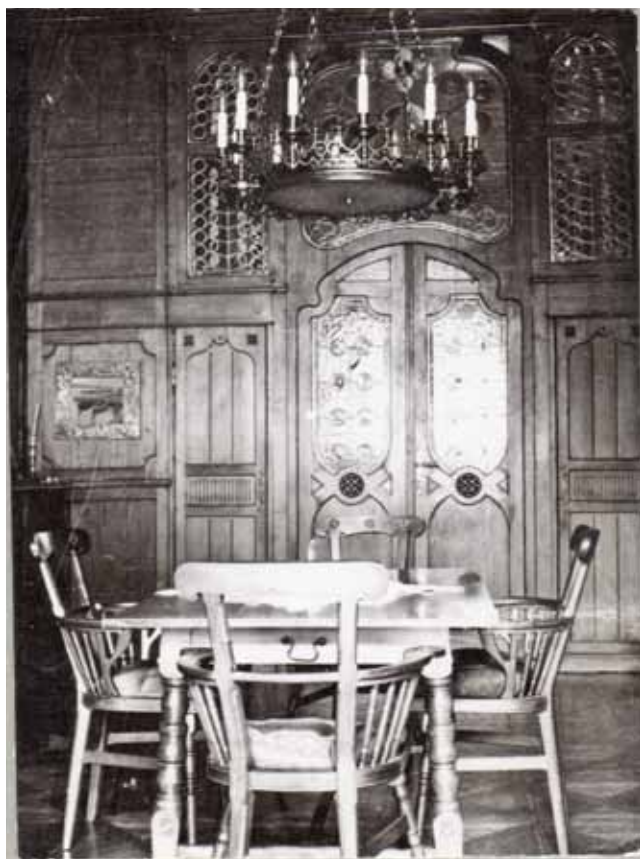
tih fotografija, kao što su one objavljene 1887. u časopisu „Obrtnik” s radovima prve generacije Obrtne škole, od kojih se jedan stolić nalazi u fundusu Muzeja te je bio izložen u stalnom postavu.³¹

Nadalje, u fundusu Muzeja nalaze se i predmeti i oprema objekata koji više ne postoje, primjerice vrata s najamne palače Pongratz koju Bollé projektira na glavnom zagrebačkom trgu,³² no srušena je 1936. godine, pa je ovo jedini materijalni ostatak toga objekta. No u drugom slučaju, u istraživanju uređenja interijera kuće Ignjata Granitzta, tiskara i nakladnika, za koju nema dokumentacije o projektantu, ali prema podatku Lelje Dobronić da je Bollé uređivao interijer pretpostavlja da je on i projektant zgrade, otkrivena su i sintetizirana saznanja o samoj opremi interijera u fundusu MUO i privatnom vlasništvu, etapama njegova uređenja i njihovim autorima (Bollé i kasnije Alfred Albini) te stilske značajke i utjecaji, time doprinijevši potpunijem poznavanju kulture stanovanja u prvoj polovini 20. stoljeća u Zagrebu.³³ (sl. 3)

³¹ Stolić, inv. br. MUO 10474.

³² Vrata su izradili stolar Friedrich (Miroslav) Häcker i bravar Antun Mesić, obojica ujedno prvi učitelji u svojem strukama u Obrtnoj školi. Vrata, inv. br. MUO 7193.

³³ Brdar Mustapić, Vanja. Namještaj i uređenje stana Granitz u Zagrebu. // Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa Hrvatski povjesničari umjetnosti: Lelja Dobronić: 1920. – 2006. / uredile Đurđa Kovačić, Martina Petrinović. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2020. str.159–178.

Sl. 3. Interijer kuće Granitz, Fototeka MUO 6506

Još jednu skupinu Bolléova namještaja čine i izložbene vitrine stalnog postava iz 1909. godine, prvoga otvorenog u muzejskoj zgradi, sa sačuvanim nacrtima (Arhiv MUO), ali i s kasnijim fotografijama izvedenih vitrina (Fototeka MUO), što je omogućilo detekciju još preostalih vitrina ili njihovih dijelova, čak i preciznije utvrđivanje njihova rasporeda u izložbenom prostoru, kao i korištenje u kasnijim postavima.³⁴

Treba se osvrnuti i na opremu same zgrade, odnosno nacрте i projektnu dokumentaciju koja se nalazi u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu. Ona je dragocjena u aktualnoj situaciji obnove zgrade Muzeja nakon potresa, a riječ je o nacrtima željeznih vrata i ograda stubišta, ali i danas nepostojećeg svjetlarnika i oslika atrija, koji se nažalost ipak neće moći rekonstruirati u obnovi muzeja. Tu je, naravno, i knjižnica, koja ne samo da je značajna zbog bogatog specijalističkog knjižnog fonda nego i kao sačuvani originalni interijer odgovarajuće tipologije.³⁵

Napokon, jedan od najrječitijih primjera na kojem se može u svim aspektima predstaviti metodologija i rezultati istraživačkog rada te slojevitost interpretacije i kontekstualizacije spavaća je soba izvedena u narodnom stilu, izložak u Šumarskom paviljonu Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. go-

³⁴ Brdar Mustapić, Vanja. Izložbene vitrine Muzeja za umjetnost i obrt: povijesni pregled // Zbornik radova 2. kongresa hrvatskih muzealaca Muzeji i arhitektura u Hrvatskoj / uredila Jasna Galjer. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2013. str. 274–275.

³⁵ Brdar Mustapić, Vanja. Namještaj i kultura stanovanja u Zagreb u drugoj polovini 19. stoljeća. // Zagreb: Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015. (doktorska disertacija), str. 535–547.

dine, rad đakovačkog stolara Dragutina Turkovića prema Bolléovim nacrtima.³⁶

Ovaj niz podataka, koliko god se širokoj javnosti može činiti samorazumljivim i jednostavnim, sublimacija je dugotrajnog i kompleksnog istraživačkog procesa. Ukratko, najprije su stilsko-morfološkom analizom sobe izrađene u narodnom „slogu”, karakterističnom za vrijeme nastanka, potvrđene opće značajke vezane uz materijal izrade, dekorativne motive i tehnike ukrašavanja te stilske karakteristike, ali su definirane i autorske interpretativne varijacije toga stila. Pregledom predmeta utvrđeno je da se na njima nalaze zapisi „Dragutin Turković, Đakovo”. Uvidom u literaturu i radove srodne tematike među fotografskom dokumentacijom našeg nastupa na Milenijskoj izložbi prezentirana je i fotografija ove sobe, gradivo koje se čuva u Državnom arhivu u Zagrebu. Ispod fotografije piše da je riječ o radu stolara Dragutina Turkovića iz Đakova, dodatno dokumentirajući i potvrđujući zapise na namještaju. (sl. 4) To nas vodi prema podacima o djelovanju toga stolara: naime, novijim povijesnoumjetničko-arhivskim istraživanjima utvrđeno je da je Turković jedan od majstora koji je radio na izradi sakralnog mobilijara đakovačke katedrale.³⁷ Sljedeći korak bio je pregled arhivskog gradiva u Nadbiskupijskom arhivu gdje

³⁶ Detaljno: Brdar Mustapić, Vanja. Namještaj Obrtne škole, Hermana Bolléa i njegovih suradnika u Muzeju za umjetnost i obrt – prilog atribucijama. // Peristil 55(2012), str. 65–76. Brdar Mustapić, Vanja. Namještaj hrvatskih proizvođača na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 38(2014), str. 195–207.

³⁷ Damjanović, Dragan. Đakovačka katedrala, Zagreb: Matica Hrvatska, 2009., str. 287–288, 291–292. Ostale reference o literaturi i izvorima navedeni u: Isto.

Sl. 4. Fotografija spavaće sobe Herman Bollé / Dragutin Turković na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896., Državni arhiv u Zagrebu, Fond 135, Državna središnja obrtna škola, dokumentacija o izložbama, sign. 22099, br. 15

se nalazi građa vezana uz Bolléovu djelatnost, što je rezultiralo detekcijom dvaju nacrti za dijelove spavaće sobe (ali i druge Bolléove nacрте za namještaj). Dok je prvi, nacrt stolice i ogledala, signiran i datiran, potvrđujući atribuciju i dataciju, drugi je nesigniran i nedatiran nacrt ormara koji je detektiran, naravno, usporedbom sa sačuvanim predmetom. (sl. 5, 5a, 6)

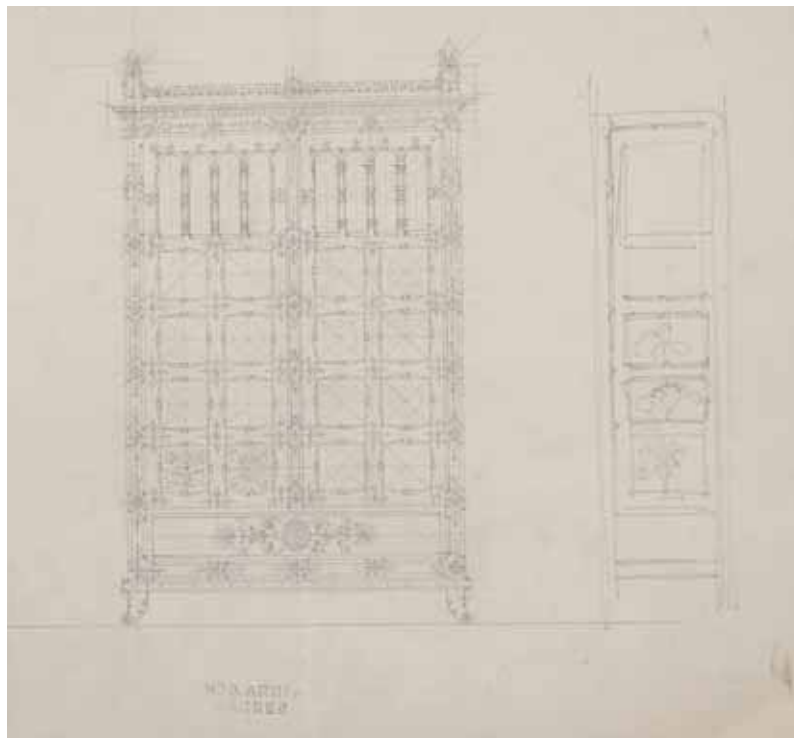
Sljedeće je istraživačko pitanje – kako to da je garnitura nabavljena za muzejski fondus tek 1960. godine, i to iz privatnog vlasništva? Kako su je prodavatelji nabavili? Odgovor je pronađen detaljnim uvidom u dokumente u Arhivu MUO, prema čemu je zaključeno da je većina izloženih „uređenih soba” / interijera zagrebačkih stolara izlaganih u Budimpešti nakon Milenijske izložbe prodavana kako bi se vratio dio svote koju je Vlada izdala za nabavu tih predmeta. Prodaja je povjerena zagrebačkoj tvrtki „Bothe i Ehrmann”, međutim ona se odužila na nekoliko godina. Budući da su se predmeti nalazili u prostorijama Muzeja za umjetnost i obrt čiji je fundus tada bio pohranjen u arheološkom odjelu Narodnog muzeja koji se nalazio u zgradi JAZU (danas HAZU), to je ujedno ometalo vraćanje fundusa u vlastiti prostor. Ovu spavaću sobu kupio je dr. Viktor Aleksander, preuzevši predmete 1898. godine. (sl. 7) Tako je soba za-

vršila u privatnom vlasništvu, a nasljednici su je tek šezdesetak godina poslije prodali Muzeju. No nedostajalo je ogledalo, upravo jedan od predmeta za koji je pronađen i nacrt. Tek prije nekoliko godina i taj posljednji dio garniture, koji se i dalje nalazio u obitelji te je u međuvremenu bio prepravljen, ponuđen je i darovan Muzeju.

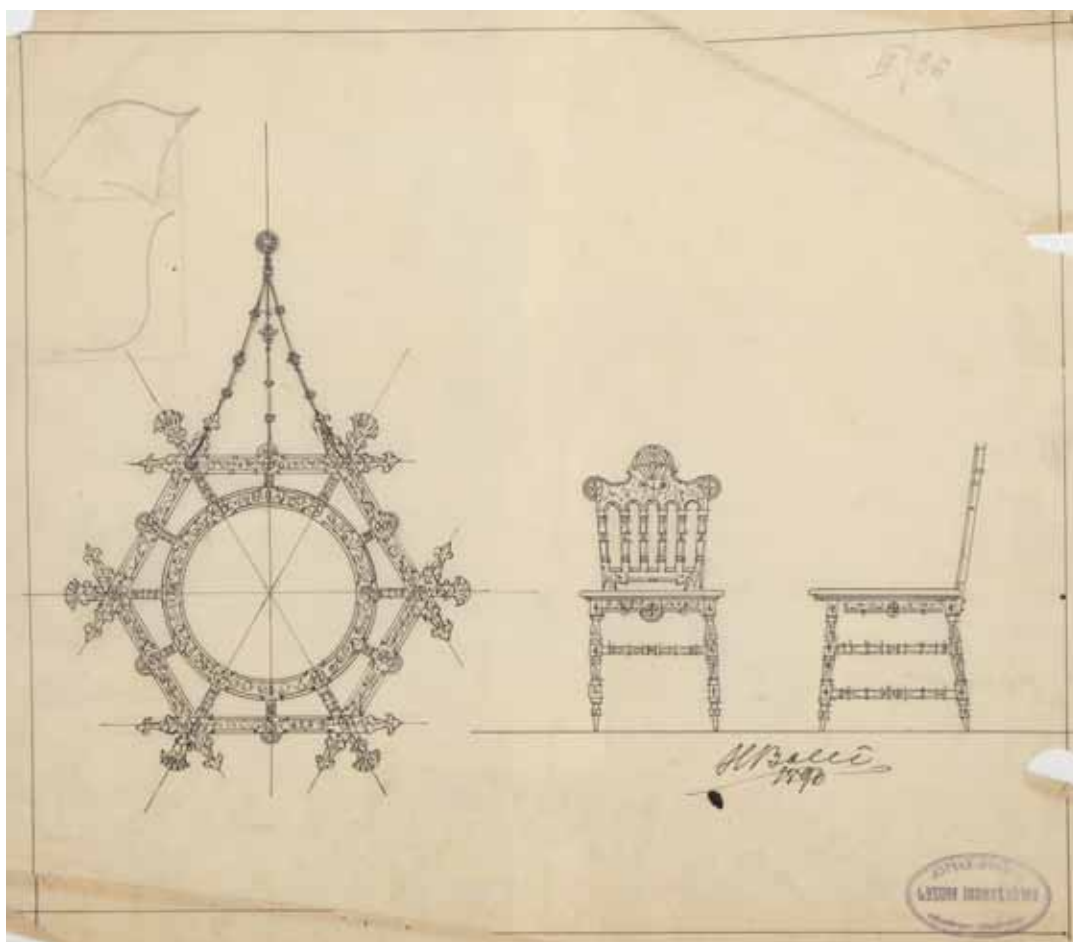
Sumarno, koji su ishodi i primjena navedenog stručnog rada i znanstvenog istraživanja? Već u opisu tijeka nabave krije se odgovor o neposrednoj primjeni pri akviziciji građe. Nadalje, atribuiranje i autora nacrti, i samoga stolara te detektirani nacrti sa sačuvanom arhivskom i fotografskom dokumentacijom čini sveobuhvatnošću rijedak iskorak u fondu starijeg namještaja u nas. Upotpunjenim podacima o opusu Hermana Bolléa dodatnu vrijednost daje činjenica da je riječ o sačuvanom namještaju koji je profanog karaktera jer je glavina do nas dospjelog namještaja iz Bolléova kruga sakralne namjene, oprema crkava koje je projektirao ili restaurirao. A vezano uz slavonsku obrtničku baštinu, proširivanje saznanja o radovima stolara Dragutina Turkovića i njegove daljnje suradnje s Bolléom i nakon opremanja đakovačke katedrale (na kojoj su obojica bili suradnici arhitekta Friedricha Schmidta) doprinos je općenito domaćoj povijesti namještaja s obzirom na većinom anonimnu građu,

Sl. 5. Ormar, dio spavaće sobe Herman Bollé / Dragutin Turković, MUO 11545/1 foto: Srećko Budek

Sl. 5.a Nacrt za ormar spavaće sobe đakovačkog stolara Dragutina Turkovića, 1896., Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, Dijecezanski muzej, sign. III/36 (foto: Vedran Benović)

Sl. 6. Herman Bollé, signiran i datiran nacrt za zrcalo i stolac spavaće sobe đakovačkog stolara Dragutina Turkovića, 1896., Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, Dijecezanski muzej, sign. III/36 (foto: Vedran Benović)

kao dakako i zavičajnoj, te je ujedno polazište i poticaj za daljnje detektiranje građe i istraživanje djelatnosti toga majstora.

Na sljedećoj razini iz faktografske baze račva se niz kontekstnih rukavaca. Može se, primjerice, početi od stila. Narodni stil kao jedan od omiljenih stilova Obrtne škole i Hermana Bolléa dio je povijesti institucije. Isto tako, uz analizu toga stila u okviru raznih pravaca historicističkog razdoblja, treba sagledati kao politički iskaz nacionalnog identiteta Hrvatske unutar Austro-Ugarske Monarhije. Upravo su međunarodne i svjetske gospodarske izložbe kao tipične manifestacije onoga vremena bile pravo mjesto za taj vid nacionalne promocije, što se potvrdilo velikim interesom stranih i domaćih izjavitelja baš za izložbe u narodnom stilu. Nadalje se mogu, poput misaone mape, izvoditi razni interpretativni modeli: primjerice od analize načina izložbene prezentacije naše dionice, s obzirom na to da je namještaj s pojedinim predmetima umjetničkog obrta bio postavljen ambijentalno kao cjelovito uređeni interijer, preko usporedbi s nastupima drugih zemalja i utvrđivanja pozicije te grane umjetničkog obrta u Austro-Ugarskoj Monarhiji pa do šireg rakursa gospodarskih izložbi kao kompleksnog spoja kulturoloških, društvenih, gospodarskih i političkih fenomena.³⁸

Već je i ovo skiciranje samo nekih od mogućih kontekstualizacija dovoljno, vjerujem, da bi se sagledao i muzeološki potencijal izrastao iz prezentiranog znanstvenog rada. U okviru trećeg dijaloškog para „muzej – publika” tema je obrađena kao dio doktorske disertacije, a detaljno i s više aspekata sukcesivno je objavljena u raznim znanstvenim publikacijama, zbornicima i katalozima izložbi.³⁹ Na povremenim izložbama zasad je realizirana samo kao dio većih projekata drugih autora,⁴⁰ no s obzirom na povezanost s fundusom i poviješću Muzeja, premda su i u dosadašnjem stalnom postavu bili izloženi pojedini spomenuti primjerci (pa tako i dijelovi spavaće sobe), nova saznanja i kontekstne silnice pružaju mogućnost kompleksnije i sadržajnije izložbene prezentacije u budućem novom stalnom postavu u obnovljenom Muzeju za umjetnost i obrt.

ZAKLJUČAK

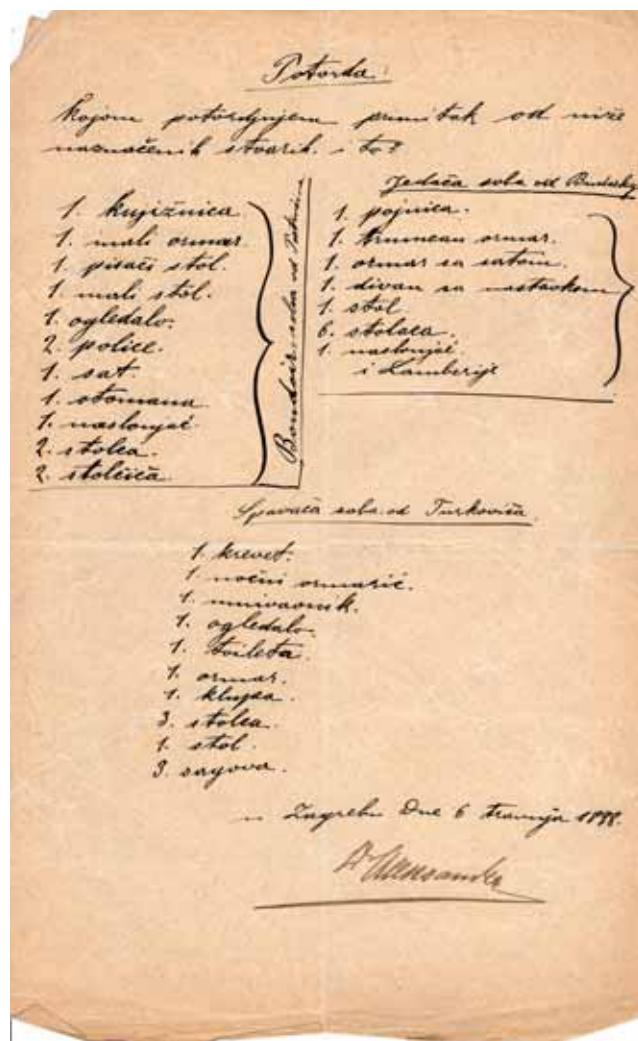
Muzeji nastavljaju nadograđivati svoje ciljeve i aktualiziraju žarišta interesa reflektirajući društvene i gospodarske promjene, pa se tako u najnovijoj definiciji muzeja okreću održivosti, različitosti i suradnji sa zajednicama.⁴¹ U skladu s tim i tema Međunarodnog dana muzeja 2023. godine,

³⁸ Brdar Mustapić, Vanja. Umjetnički obrt Kraljevine Hrvatske i Slavonije na gospodarskim izložbama u Budimpešti 1885. i 1896. // *Ars et virtus: Hrvatska – Mađarska: 800 godina zajedničke kulturne baštine. / katalog izložbe / urednici Marina Bagarić et al. Zagreb: Klovičevi dvori. Budimpešta: Mađarski nacionalni muzej, 2020. str. 318–334.*

³⁹ Radovi su gore navedeni uz pojedine tematske cjeline.

⁴⁰ Vezano uz spavaću sobu Bollé/Turković većina predmeta te garniture bila je ambijentalno postavljena na izložbi „Herman Bollé – graditelj hrvatske metropole”; Muzej za umjetnost i obrt, 17. travnja – 23. kolovoza 2015. Autor izložbe bio je Dragan Damjanović.

⁴¹ Nova definicija glasi: „Muzej je neprofitna, trajna institucija u službi društva koja istražuje, sabire, čuva, interpretira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu. Otvoreni za javnost, pristupačni i uključivi muzeji potiču različitost i održivost. Muzeji djeluju i komuniciraju etično, profesionalno i u suradnji sa zajednicama pružaju različite mogućnosti za edukaciju, uživanje, promišljanje i razmjenu znanja.” Izvješće – ICOM Prag 2022., Nav. dj.

Sl. 7. „Potvrda kojom potvrđujem primitak od niže naznačenih stvari”, 6. 4. 1898., Arhiv MUO

u povodu kojega je održan znanstveni kolokvij „Znanost u funkciji kulturne baštine”⁴², odraz je suvremenog trenutka: „Muzeji, održivost i dobrobit”. Ipak, struka se slaže da temelj ostaje isti:⁴³ znanstveno istraživanje bez kojeg je nemoguće točno i precizno identificirati i/ili atribuirati predmet, valorizirati građu te sveobuhvatno analizirati zbirku, iz čega proizlazi daljnja historizacija, interpretacija i kontekstualizacija te naposljetku i muzeologizacija s najvidljivijim mostom prema publici – izložbom. Načini prezentacije (od tradicionalnih do u suvremenosti sve prisutnijih digitalnih, od studijsko-klasičnih do „atrakcija” i interaktivnosti...), interpretativne varijacije s danas toliko isticanom uključivošću i otvorenošću svim društvenim skupinama, publicistička djelatnost, edukativni modeli, PR i marketinške kampanje, sadržajna raznolikost na društvenim mrežama – sve počiva na temeljnoj znanstveno-istraživačkoj valorizaciji predmeta i zbirki. To stvara dodatne značenjske i kontekstne razine te raznovrsne mogućnosti muzeološke prezentacije,

⁴² Znanstveni kolokvij „Znanost u funkciji kulturne baštine” održan je 18. svibnja 2023. u organizaciji Akademije za kulturu i umjetnost Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Muzeja Slavonije Osijek.

⁴³ Gob, André; Drouguet, Noémie. Nav. dj., str. 205.

što je potvrdio i primjer iz fundusa MUO. Ne manje važno, znanstveni rad nužna je podloga, uz muzejsku konstantnu sinergijsku suradnju s restauratorima i konzervatorima, za zaštitu i restauraciju umjetnina te obnovu interijera i objekata, osobito nakon elementarnih nepogoda kao što su bili potresi 2020. u kojima je, među ostalima, oštećena zgrada i dio fundusa Muzeja za umjetnost i obrt.

No nažalost, i nakon 25 godina od objave časopisa „Informatica museologica” s temom znanosti u muzejima, provedba znanstvenoga rada u praksi muzeja i zbirki lijepih i primijenjenih umjetnosti (kao i mnogih drugih profila) u Hrvatskoj je i dalje – prema duhovitoj, no bolno istinitoj metafori Sanje Cvetnić – „orijentacijski maraton s preprekama”.⁴⁴

A upravo se znanstvenim istraživanjem (pa i u muzejima) donose relevantna znanja, produbljuju spoznaje, uspostavlja se mreža poveznica raznovrsnih kulturnih svjetova, dodaje sve više kamenčića u mozaik kulturne baštine.

---

⁴⁴ Cvetnić, Sanja. Nav. dj.

LITERATURA

Bauer, Antun. Muzeji kao naučne i kulturno-prosvjetne ustanove. // *Muzeologija* 11(1971), str. 78–82.

Ceraj, Iva. Rukopisna ostavština arhitekta: prinos znanstvenomu istraživanju i vrednovanju opusa // *Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa Rukopisne ostavštine kao dio hrvatske baštine / uredile Melina Lučić, Marina Škalić*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2015., str. 141–151.

Cvetnić, Sanja. Znanstveni rad u Galeriji starih majstora ili orijentacijski maraton s preprekama. // *Informatica museologica* 3-4(1998), str. 9–14.

Damjanović, Dragan. *Đakovačka katedrala*, Zagreb: Matica Hrvatska, 2009.

Gob, André; Drouguet, Noémie. *Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice*. Zagreb: izdanja Antibarbarus, 2007.

Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1993.

Pavičić, Snježana. Pokušaji znanstvenog rada u muzejima (osobna iskustva). // *Informatica museologica* 3-4(1998), str. 35–39.

Ribičić-Županić, Anica. Sudbina znanstveno-istraživačkog rada u muzeju. // *Informatica museologica* 3-4(1998), str. 55–61.

Šola, Tomislav. Georges Henri Rivière. In memoriam. // *Informatica museologica* 3-4(1985), str. 32–33.

Zgaga, Višnja. Znanstveni rad u muzeju: recepcija i valorizacija. // *Informatica museologica* 3-4(1998), str. 5–8.

MREŽNE STRANICE

Izvješće – ICOM Prag 2022. Opća konferencija ICOM-a – snaga muzeja u izazovnim vremenima URL [Izvješće – ICOM Prag 2022 » ICOM \(icom-croatia.hr\)](https://www.icom-croatia.hr) (2023-8-1)

Key Concepts of Museology, 2010, str. 73–74. URL [BOOK 1032-3p001-085-ANGLAISE_INSRT MBB.indd \(icom-museum\)](https://www.icom-museum.org/1032-3p001-085-ANGLAISE_INSRT_MBB.indd) (2023-8-7).

Pravilnik o stručnim muzejskim zvanjima i drugim zvanjima u muzejskoj djelatnosti te uvjetima i načinu njihova stjecanja. // *Narodne novine*, 104 (2019). URL https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_10_104_2089.html (2023-8-8)

Recherche et musée, ICOM France, Institut national du patrimoine, online platforma, 9. 3. 2023. <https://www.recherche-et-musee.com/>

icom-musees.fr/actualites/recherche-et-musees Verzija na engleskom jeziku presentation_ENG (2) (icom-musees.fr) (2023-8-15)

Saumarez Smith, Charles. Who does research in museums? // *The Art Newspaper*, 1. 11. 1993. URL [Who does research in museums? \(theartnewspaper.com\)](https://www.theartnewspaper.com/2023-05-10/who-does-research-in-museums/) (2023-5-10)

Zakon o muzejima. // *Narodne novine*, 61(2018) URL https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_61_1267.html (2023-8-8)

OBJAVLJENI RADOVI VEZANI UZ NAVEDENE PRIMJERE VLASTITIH ISTRAŽIVANJA

Brdar Mustapić, Vanja. Namještaj Obrtne škole, Hermana Bolléa i njegovih suradnika u Muzeju za umjetnost i obrt – prilog atribucijama. // *Peristil* 55(2012), str. 65–76.

Brdar Mustapić, Vanja. Izložbene vitrine Muzeja za umjetnost i obrt: povijesni pregled // *Zbornik radova 2. kongresa hrvatskih muzealaca Muzeji i arhitektura u Hrvatskoj / uredila Jasna Galjer*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2013. str. 273–284.

Brdar Mustapić, Vanja. Namještaj hrvatskih proizvođača na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. // *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 38(2014), str. 195–207.

Brdar Mustapić, Vanja. Namještaj i kultura stanovanja u Zagreb u drugoj polovini 19. stoljeća. Zagreb: Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015. (doktorska disertacija)

Brdar Mustapić, Vanja. Namještaj i uređenje stana Granič u Zagrebu. // *Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa Hrvatski povjesničari umjetnosti. Lelja Dobronić: 1920. – 2006. / uredile Đurđa Kovačić, Martina Petrinović*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2020. str. 159–178.

Brdar Mustapić, Vanja. Umjetnički obrt Kraljevine Hrvatske i Slavonije na gospodarskim izložbama u Budimpešti 1885. i 1896. // *Ars et virtus: Hrvatska – Mađarska: 800 godina zajedničke kulturne baštine. / katalog izložbe / urednici Marina Bagari et al*. Zagreb: Klovićevi dvori. Budimpešta: Mađarski nacionalni muzej, 2020. str. 318–334.

SCIENCE IN THE MUSEUM AS NECESSITY – AN EXAMPLE OF SCIENTIFIC RESEARCH ON THE FURNITURE OF HERMAN BOLLÉ AND DRAGUTIN TURKOVIĆ, CABINETMAKER FROM ĐAKOVO

S U M M A R Y

Scientific research is an integral part of complex museum activity, but its status within the Croatian museums is still unclear (because most museums are not formal scientific institutions), so its implementation in practice is burdened with various problems and public's continuous doubts about its need, regardless of the legislation and the arguments of the curators and museologists. Therefore, this paper once again emphasizes the necessity of scientific research in museums, especially in museums of applied arts, whose specific objects and collections require specialist knowledge, which – according to art historian and former Head of Research at the Victoria & Albert Museum Charles Saumarez Smith – positions them as centers of research in that field since scientific institutions deal with it in a lesser extent. What also gives an additional dimension after the earthquakes – this data is the basis for the protection and restoration of the works of art themselves, as well as the

damaged objects and interiors, which unfortunately was experienced at the Museum of Arts and Crafts. The presented thematic model from own research practice is only one of the examples that confirms it. It was chosen due to its compatibility with the guest exhibition of the Museum of Arts and Crafts (Zagreb) „MUO in Slavonia – Slavonia in MUO” in the Museum of Slavonia Osijek (April 2023 – April 2024), which was the initial intention of the organizers of the scientific colloquium „Science in the function of cultural heritage” (Osijek, International Museum Day, May 18th 2023) at which the lecture was held. The topic is connected both with the history and collection of the Zagreb museum and (in one segment) with the Slavonian cultural heritage.

Keywords: science, museums, applied arts and design, Museum of Arts and Crafts, Herman Bollé, Dragutin Turković, Đakovo.